

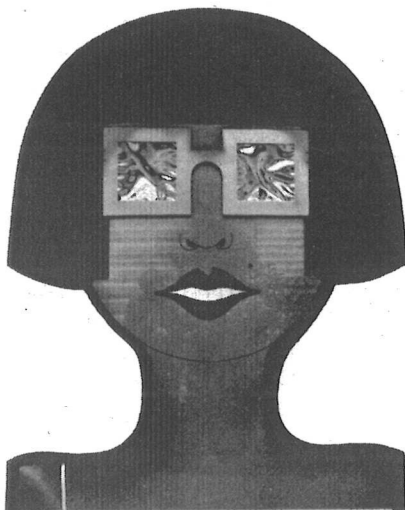
droog en nat vuurwerk

In november 1978 stak Rudy Kousbroek een voetzoekertje aan, en hij gooide het –in de vorm van een kort artikel in *Le Monde*– tussen het publiek: un peu de dialectisation svp. Het knalging bleek kurkdroog en van goede kwaliteit te zijn. 'Het is net of Holland niet bestaat; de huizen, de mensen het papiergeld en alles wat in de warenhuizen te koop is', aldus Kousbroek. 'In vergelijking met de Franse realiteit lijkt dat alles irreëel, zelfs ook op politiek gebied. Er mankeert iets in Holland, maar wat?' Het publiek, geagiteerd door dit korte maar krachtige vuurwerkje, reageert spontaan (bijlagen *Vrij Nederland* 16 december 1978 en 3 februari 1979). Hoewel Kousbroek niet precies weet wat de Nederlandse Maagd mankeert, schrijft hij haar Haarlemmerolie voor, die speciaal voor dit geval een ferme dosis filosofie en een vleugje dialectiek moet bevatten...

De patiënt blijkt echter nog niet genezen te zijn als ir C. de Wit, ruim een jaar na de uitspraak van Kousbroek, afscheid neemt als voorzitter van de BNA. Bij die gelegenheid filosofeert ook hij over de huidige samenleving en geeft als zijn mening te kennen 'dat de maatschappij waarin wij leven groeit naar een ander systeem'. Volgens De Wit heeft de Nederlandse Maagd last van normale groei stuipen en is er geen reden voor ongerustheid.

nazaten van Willem de Zwijger

Kousbroek, die eerst verklaart niet te weten wat de Nederlandse Maagd mankeert, meent tenslotte dat het haar ontbreekt aan de nodige fut en probeert haar dialectisch op te pepen. De 'laissez faire'-mentaliteit, die mogelijk in de afscheidspeech van De Wit te beluisteren valt, is Kousbroek vreemd, al kan hij die mentaliteit misschien historisch wel verklaren. Volgens hem zijn de Hollanders nu eenmaal nazaten van Willem de Zwijger; zij zijn dus van nature bijzonder gauw geneigd om overal het zwijgen toe te doen. Als het er om gaat de nazaten van Willem de Zwijger toch aan de praat te krijgen, blijkt dat de redactie van *Plan* een dialectische activeringsmethode niet schuw. Gedurende de eerste tien jaren van haar werkzaamheden heeft zij gemeend controversiële standpunten te moeten belichten. Tegen deze achtergrond was het project van de 'wilde tuinen' in Heerenveen gefundenes Fressen. Tijdens de eerste uren van dat grand bal champêtre des amateurs –de speelse aanpak van de realisatie van de wilde tuinen aan de Kennedy-

laan in Heerenveen – klonken statements op als 'onkruid bestaat niet – slakken zijn uw medewerkers – laat groeien wat groeit!' Prompt verscheen in *Plan* (7/1973) een uitgebreid verslag van dit 'on'georganiseerde gebeuren in het Friese Haagje. Wat zou beter in staat zijn het dialectische karakter van een cultuur te activeren dan juist deze 'on'georganiseerde en 'eeuwig' durende 'vrijetijds'-tuincultuur? Omdat de lezers van *Plan* over het algemeen in zakelijk opzicht waarschijnlijk geen belang hebben bij het versterken van het dialectisch element van onze cultuur, werden zowel dit verhaal (uitgezonderd de reactie van Van der Veen) als alle volgende verhalen die in *Plan* verschenen over de wilde tuincultuur, zijgend geaccepteerd en...werd op dit punt het gelijk van Kousbroek bevestigd.

einde van een tuinfeest

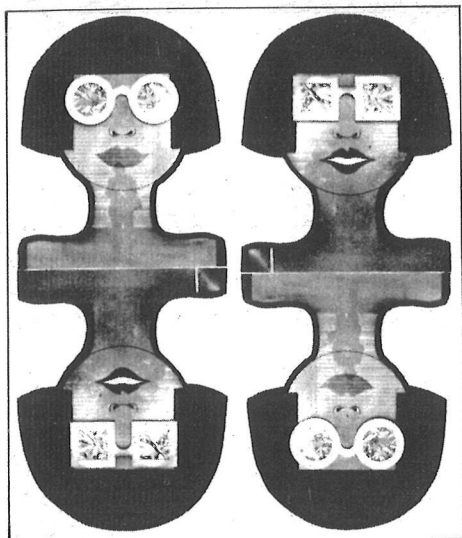
Inmiddels blijkt tien jaar later –*Plan* en de 'wilde tuinen' in Heerenveen bestaan beide tien jaar – dat in Heerenveen alle amateurs inmiddels naar huis gegaan zijn; dat 'eeuwig' van korte duur kan zijn; dat de eeuwige ambtenaar –de plantsoendienst van de stad– de 'on'georganiseerde tuinen van de Kennedylaan weer in een georganiseerde parktuin herschept. Het idee dat men met behulp van 'wilde tuinen' vigerende systemen blijvend zou kunnen beïnvloeden, werd (voor wat Heerenveen betreft) niet geaccepteerd. In het Friese Haagje is het tuinfeest, bedoeld als een permanent, stimulerend activeringsbal, afgelopen. Op het moment dat de redactie een literair vuurwerkje ontsteekt in de vorm van een speciaal nummer ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van *Plan*, is orde en rust aan de Kennedylaan in Heerenveen weergekeerd, maar klinken elders nieuwe statements op. 'Wilde kruiden en andere onnutte planten worden in dit landschap niet toegelaten', aldus ir F. Tellema tijdens een interview in juni 1979 in Almere (bijlage *Vrij Nederland* 2 juni 1979). In tegenstelling tot de goede kwaliteit van het voetzoekertje dat door Kousbroek werd afgestoken –hij kreeg een deel van het publiek tenminste

een opticiën in Rouaan heeft de vensters van de etalages van zijn zaak voorzien van twee gigantische portretten. Eén kop draagt een keiharde vierkante bril, de andere een kogelronde. De brillen zijn van zilverpapier; het is erg gekreukeld, zodat ze verschillend reflecteren. Dit dubbelportret schijnt des opticiëns filosofie te verbeelden, dat hij in principe weliswaar rechte en ronde brillen verkoopt, maar dat de mens de wereld pas verschillend beleeft als door hem verschillende brillen worden gemonteerd.

aan de praat – bleek de gillende keukenmeid die door Tellema in Almere werd afgevuurd en die zijn decreet had moeten uitdragen, of nat of een losse flodder te zijn. Want het publiek reageerde niet. Zelfs de redactie van *Plan*, blijkens het voorgaande toch geïnteresseerd in de 'onkruid'cultuur in het algemeen, kwam niet in het geweer, hoewel daar in Almere duidelijk werd gesproken over extrapolatie van vigerende systemen.

elitaire cultuur

Het decreet van Tellema had kunnen opklinken uit de mond van n'importe welke Franse ingenieur, die de Franse elitaire cultuur in stand meent te kunnen houden door weinig of geen aandacht te besteden aan enige vorm van wilde of onnutte vegetatie. Heeft Kousbroek zijn voetzoekertje afgestoken om zijn landgenoten te waarschuwen voor het feit dat de meer sociaal gerichte Nederlandse cultuur steeds meer trekken van overeenkomst gaat vertonen met de meer elitaire Franse cultuur? 'Voor de gemiddelde Fransman verwijst het begrip 'la culture' veel meer naar een elitaire ethiek en wetenschap dan naar een bepaalde sociale levensstijl', aldus Monique Dagnaud in haar boek 'Le mythe de la qualité de la vie et la politique urbaine en France'. Omdat Kousbroek waarschijnlijk, na een verblijf van twintig jaar in Frankrijk, de nadelen van het Franse elitaire systeem duidelijk heeft ervaren, probeert hij de nazaten van Willem de Zwijger via de buitenlandse pers te alarmeren, opdat zij behulpzaam zouden kunnen zijn bij de ombuiging van het vigerende systeem in Holland. Om daarin

van de redactie van Plan zou een soortgelijk dubbelportret gemaakt kunnen worden. Beide tegengestelde brilmonturen doen de lezer vermoeden dat Plan hem contrasterende denkkaders aanbiedt, in de vorm van controversiële artikelen, die hijzelf vanuit verschillende optieken kan aanvullen en/of beleven

te kunnen slagen zullen de Hollanders, volgens Kousbroek, bereid moeten zijn zich filosofisch beter te oriënteren en te leren werken op basis van het dialectisch principe.

het belang van de minimumfactoren

Mais voilà tout le drame. Kousbroek kan, mede door zijn langdurig verblijf in Frankrijk, worden beschouwd als een typische representant van een elitaire cultuur. Als zodanig meent hij een theoretische bijdrage te moeten leveren, die dient te leiden tot het oplossen van culturele problemen die hij in Holland vermoedt –'er mankeert iets in Holland, maar ik weet niet wat'– zonder daarbij kennelijk het politieke systeem (dat hij irreëel noemt) te willen gebruiken of veranderen.

'Aan alle beslissingen op cultureel gebied', aldus De Wit tijdens zijn afscheidsspeech op 1 mei 1979, 'gaan altijd politieke beslissingen vooraf', zodat architecten die toch door middel van architectuur de maatschappij willen veranderen, er beter aan zullen doen de lier aan de wilgen de hangen en politicus te worden. Kousbroek en alle andere wereldverbeteraars zullen zich, door deze simpele conclusie van De Wit, wel mede aangesproken voelen. Zowel Tellema als De wit geven duidelijk te verstaan dat zij, voor de uitvoering van hun beleid, geen waarde hechten aan het bestaan van de minimumfactoren in onze cultuur, die juist voor de oriëntering van die cultuur van het grootste belang kunnen zijn.

Juist door haar grote belangstelling voor de cultuur in zijn geheel –een belangstelling waarvan Plan gedurende het eerste decennium van haar bestaan voortdurend heeft blij gegeven– heeft de redactie tot op heden een zekere verpolitiserings van Plan kunnen voorkomen. Moge dat beleid in de komende jaren ongestoord worden gecontinueerd.

